

המאסף

חדש אדר תקמ"ט

שירים

שיר משתח יין לפורים

בואו יְדִידִים בואו

הושב הארץ ונגבר

סבאו יְדִידִים סבאו

הנח יין ושכר

שתו ושכרו ריעים

מנשף עד השחר

הנה פוסות וגביעים

מלאים ארום וצחר

א

אל־תפנו אל העצלים

בָּנִים נִבְעָרִים וְאֹיִלִּים

יִמְשְׁשׁוּ פָּעוֹר בְּצִהָרִים

סרוחים

יא א 11

(קסב)

סְרוּחִים עָלַי עֲרֹסִם
בְּחִמְרִים תַּחַת אֲבוֹסִם
עַד הַשָּׁמַשׁ בַּחֲצֵי שָׁמַיִם ;
וְאֶנְחֵנִי נָקוּם וְנִתְעַדֵּר
עָנֵנִי לִי בְּרוּרִים : הִידֵּר
אֶל תַּתְּנֵנִי שִׁנָּה לְעֵינַיִם •

ב

הֲרוּפָאִים אֶל-יְסִיתוֹ אֶתְכֶם
לְגֶרֶשׁ הַיִּין מִבְּתִיכֶם
וּלְצַפַּת בְּטֹנְכֶם בְּמָוִם ;
מְזִימוֹת בְּלִפְסֵי יַחֲשֹׁבוּ
לַיִן הַמָּה יִאָּרְבוּ
עָרֵב פֹּקֵר וְצֹהֲרִים •
לִבִּי שִׁיתִי לַיִן לִבְכֶם
וְתִנּוּ בַּבּוֹסֶת עֵינֵיכֶם
הַמְּלָאִים עַל כָּל גְּדוֹתֵיכֶם •

ג

לִבִּי מִנְּגִיד לְכִילִי

הרחיקורו

(קסג)

הַרְחִיקוּהוּ מִן גְּבוּלֵי

הַרְחֵק לֹא-תִשׁוּרְהוּ עֵין

הַשֵּׁם כָּסֶף מִכְּמָחוּ

זָהָב נִשְׁמָתוֹ וְרוּחוֹ

וְיֵרָא לְגִשְׁתֵּי אֱלֹהִים

פָּתַע יְבוּא אִידוֹ

בְּעֶזֶב הַזֶּה וּמֵאֲדָרָו

הַרְעִיף עֵינָיו וְאֵין *

ר

מִה־מְאֹד נִמְאָסָת מַיִם !

אִם לְרַחֵץ יָדַיִם וְרַגְלָיִם

נִבְרָאת * אֵיךְ תִּנָּעַם לְפָנָיו ?

רָפֵשׁ וְטִיט שׁוֹכְנֶיהָ

חֹל וְעֶפֶר שֹׁכְנֶיהָ

לִכֹּן שׁוֹתֶיהָ יֹאמְרוּ חֲלִינֵנוּ

יֵין מִה מְאֹד נִעְלִיתָ

לְשִׁמְחָה אֲנוֹשׁ נִבְרָאת

לֹא הָיִיתָ - לְבַהֲמַת דְּמִינוּ *

דֹּאגוֹת

יא ב 11

(קסד)

ה

דִּאֲגוֹת מַמּוֹנִים יִצְמָחוּ

וּמִרִיחַ זֵיץ יִבְרָחוּ

לָבֵן שׁוֹתֶה מִים אִישׁ פָּתִי

וְאַתָּם אֲנָשֵׁי תְבוּנָה

קָרְבוּ נָא אֵלַי הִנֵּה

אֵל הַמְּשִׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

בְּתוֹלֶת גַּם בְּחוּרִים

וְקָנִים עִם נְעָרִים

בּוֹאֵי אֶל תֵּאֲחֲרוּ אוֹתִי !

בּוֹאֵי יְדִידִים בּוֹאֵי

תּוֹשֵׁב אֶרֶץ וְנֶכֶד

סְבִיאוֹ יְדִידִים סְבִיאוֹ

הִנֵּה זֵיץ וְשֶׁכֶר

שָׁרְתוּ וְשִׁכְרוּ רִיעִים

מִנְשָׁף עַד הַשָּׁחַר

הִנֵּה כּוֹסֵת וּגְבִיעִים

מִלֵּאִים אֲדוֹם וְאַחֵר •

אֶחָדָן הָאֵלִילִי

(קס"ה)

מכתבים שונים

א

חביב אדם שנברא בצלם אלהים .

במדבר צערנה נטה מחקר אחד את אוהלו / ויחן שמה ;
דבר אין לו עם אדם , כ"א בדר ישב , לדרוש
את מעשי ה' , חופש כל חדרי הטבע , חוקר עוזו ונפלאותיו ,
ונער קטן עמו אשר אין לו אב ואם , ויהי אומן את הנער ,
ויהי לו לאב . —

בהגיע תור הנזנים , נועד חודש האביב , כלאת השמש
בגבורתו לערוץ הקרח הנורא , אשר פרשו ההררים
העטופים לבינים , ויברחו בדודי החורף מפני הדר גאווה ;
יתעלס השלב וחס השמש ונמס ; או כראו ראשי הדרים
משוככים ובה , ופלגי נחלי מים , מקודרים מני קרח ,
יולון עתה לאט מימיהם , ואור פניהם חיי נפשות ! —

יקר לעינים לראות , בהסירה האדמה מסוה השלב מעל
פניה , פשטה בגדי אלמוניות , ותקבץ בלעיק
הדשאים , מעולפת ספירי הירקות , מרוקמת בתכלת
וארגמן , וככלה תעדה חזיר גנות ושיח השדה ; — אף
שחקים יערפו על נדיבה , ורסיסי לילה בעל חרמון יורד על
נזנים , והלמחים יבואו בעדי עדיים , ויחרגו ממסגרותיהם ! —

גם כל עץ עושה פרי , אשר שכן עליו ענן החורף ,
וערום ילין מזלי לבוש , ויעש לו האביב כתנות עור
וילביסהו אנדים , ממגד תבואות שמש ומגד גרש ירחים ותבנות
ניחוחים , תרבינה ונחיתיו , תגדלנה פארתיו , בשעיפותיו
זכרים יקנו , ומזין עמאים עוף השמים נותן ומירות , וכל
פני השדה ימחאו כף ולשונימו רינה ! —

הנצנים נראו בארץ , או ילא איש השדה לפעלו ולעבודתו
יפתח וישדד אדמתו , להוציא לחם מן הארץ
להשביע

(קסו)

להשביע יושביו / על מי מנוחות עלות ינהל / ורעו כנשים
כדברים / לאן ובקר יחידיו ידורון ידורון / יתרועעו אף ישירו •
ויהי לנחת ושעשוע הנער הזה / בדוקר לא עבות / מנונה
דשא הארץ / ורשפי שמש עלי עשב השדה / או בין הערבים
כי ינטו הכללים והדודאים נתנו ריח / או יתענג צינור חורש
מזל / ורפתה עליו רוח השמחה ! —

ויהי היום וילך הנער לשוח בשדה / לראות צאני הנחל /
ויהי מלחק בסתר קנה ובינה / וימלא ענף אשר עליו
טוב עכביש קורותיה / בחוכו יסתומם לבו / ויפלא בעיניו
המעשה הנורא לראות כאופן העגלה מחוטים דקים בשערה /
מחושבים תבנית היכל / והמה מרוקמים בחכמה נפלאה ולעשות
כמוהם תקצריד גדול חורש וחושב •

עוררנו תעלזונה כליותיו ולבו ישמש בקרבנו / נשא את עיניו
וירא את המחקר מרחוק / נפשו נבהלה מיראת
כבודו / וישלך את הענף ארצה — ויקרב הלום המחקר /
וישאל לו / מה זה בני השלכת ארצה / צחרדתך אשר חרדת
לקראת בואי ? — וינעמו הנער / אחי ! אחי ! בוא ! בוא !
תבסני / ותרפה אשא על נעורי / להגיד לך על מה השתוממתי
על כן נבהלתי — אחי התהלכתי עלי דשא כמשפתי לראות בין
הערבים הכדור הלוהט מתחת חוב השמים / ושם מצאתי ענף
אשר עליו טוב שממית בוויה ביקה / כרשה מזודתה לזרד
ובזבים / להביא טרף לבויה / והיא בתוך העגולה כמלך
בגדוד / ועל זה יסתומם לבני בקרני •

אז המחקר ישיב אמרים אליו : שמע בני ! יתמוך דברי
לך / כי צעיר לימים אתה / ע"כ הוצאת מפך מילים
לא בדעת / ועתה הסבת ואלמדך להועיל •

דע בני ! מבלעדי הנפש החוטאת / אין דבר נבון ונמאס
בעיני אחי כל • יען מן הסרץ השורץ על הארץ עד
הסוף חוב שמים / מפעלות אלהים כולם / כי הכל מעשי
ידיו להסתפר / ולכבדו בראש — ואולי אל התולעת
השפל אשר תראה שמה בקורי עכביש תתחמם / ועל צמרת
ארו

(קסו)

ארו קננה ובנתה ביתה נתן ה' חכמה יתירה מלאים חכם
לנב כביר אשר בין לילה אבדו עשתותיו / נערה עלתו /
ועתה עוב ממנו הכלל הדי — !

אך טפס לב האדם / לא ידע ולא יבין / כי חכמת אלהים
גם בכל יאור / באשר הוא מתנשא לאמור / אני ואפסי
עוד — ! ולו חכמה ישכיל / ידע כי דעת ותבונה גם במוי

אמנם מבלי בחירה רצונית / ולא בראון חפשי / תעשינה
ידיהם תושיה / כ"א בפלגות חוקר לב בראשית
יזירתם כחות הכרחיים טבעיים למיניהם וכחות מכחות שונות
בעדרי החפשי / ורסן הנריאה בלחיהם הושם / אל אשר יהיה
התמדתם לזכר ילכו / ולא יעפילו לעשות מהנבדל בפעולותיהם
וולת התחלקות כחותיהם *

אך מה יוסיף ומה יתן / בברות ה' אלהים חכמה לאדם /
ללכת בדרך תמים / והוא בשרירות לבו ילך אחרות
עקלקלות ? מה כשרון כי חכמים נפלו לו בנעימים / אשר לו
משפט הבחירה / והוא בחר ברע ומואש בעוב ? — ישוב לבסלו
חכם הוא להרע / לא יכיר את ה' ואח פועלו לא יביע *
יאמר מה יתבונן אדם חי ? ומה יסכון לגבר ילוד אשה כי
יחקור תעלומות ? על זה תאכל נפשי / ארחיק גדוד כי אראה
עפר ואפר הולך בשרירות לבו ויעשה את הישר בעיניו / נכח
יגבר איש / וורוע רמה היא תורת דק / על כן תשתפק
נפשי / על זה אשתומם — ולבי דוי !

ויאמר הנער / כי אדוני ! פליאה נשגבה בעיני / איכה
תקרומם הנקלה / ותקטין חין ערך המחנשא
לראש ? גדלת ורוממת העצב הנבזה / שממית בידים תחפש
נחת עליה הוד מלכות ; והן האדם בחר ה' בו מכל הברואים /
אותו בדרמותו וללמן ברא / וימלא לבו רוח חכמה / ובעתו
שמה חכמת הבורא חוקות שמים וארץ / והוא עבור האופן אל
מרכו / אליו יסנו הקוים בלכתו / כן האדם תכלית העולם
כלו / יכהן פאר החכמות / בדעתו תאוות הבניה נבקעו /
וכשרון כל מעשה ומלאכת מחשבת הוא יודע / ואיכנה אוכל
וראיתי

(קסח)

וראיתי / צחקך חכמה יתירה לשממית עם לא עז / וחכמת
האדם נמננה בעיניך ? — וכדי ציון וקוף לכל משפחות
האדם ! — על זה יפלא בעיני מאוד • עתה איש האדם !
בורני נא בחסדך ואדעה אמרויך / פתח לי שערי רעיוןך /
האר עיני בתורתך / ואוזני יקשיבו לקולך / לכל אפיל דבר
מדברך ארצה •

כטל תול אמרת המחקר / ויאמר אליו / הן עיני ראו /
כי רבו כמו רבו אנשים הממלאים בתיכם שלל באים /
ושערי שכלם סוגרת ומסוגרת / כל יחוו שמש החכמה / כאשר
בכל וכעוללים לא יראו אור / וילכו באפילה אל המרוצה לעשות
עושה / כי יקום מילם וישגא כבודם / ותגרע אליהם נטפי
דינה / ואין משים על לבו לראות מוסר וחכמה מהרמש הקטן •
כי יזר לב האדם רע מנעוריו / ישען על דינתו / ובוטח על
לבבו / על כן יגאלוהו חרפת נעוריו / יעשה בושט עלומיו /
עקוב לבו בילדותו / ואנוש הוא גם עד וקנה ושינה ! —

והרתאורה והתענוג אסרו בויקים נפשו / והיפה להם
לשכל / לשמו מרמס / וימשכוהו כל אחד
ברשתו / ובהיותם זה לזה מתנגדים / ע"כ זה מושך הנה וזה הנה /
והאדם יחוב וינוע כנוע הקנה במים / וכאניה בין גלי הים •

התאורה תעע איתן מושבה כנשר בשמים / ובין כוכבים
חשים קנה / ולאסוף בחפזה עפרות אופיר וכסם
מופו וכל סגולה ; — התענוג בארץ על רוב שלום כוננו ידיה
מכון לשבתה / והארץ הנה רחבת ידים לכלכל את כל
מנוקשים • — *

ולאיש

* המחקר לא רצה לפרוע עיניו התענוג ומיניו המכשלים האדם מעשים
העונ ומחליים אחריו מן העולם / מפני שידע מאמר חז"ל עינא ורביא
הרי סרסורא דעבירה / וא"כ אם יגלה לו מה שלא ידע מחילה יחטט אחריו
לנקם מה שיש בו מהעונה / וזכופו יעבור ויעשה : לכן טוב לכל מורה להעלים
מנער רוב עבירות וחטאי ומקשי בני אדם כדי שלא יבוא לידי כסיון וינטרד
אח"כ מוסר ומחירות להסיר אולתו / והוא נ"ל שאמרו מוטב שיהיו שונגין
ואל כוזרין / וזניזים נאמרים באחת כדרכם בנ"ח /

(קטש)

ולאיש אשר אלה המעלות המנוקות לו / אמרתי טוב ממנו
הרמש / הלא יכלם מרוע דרכיו / כי יחזקת
צמילות לא סלולות • ועוד יאחזי הבן יקיר לי ! להניך
קטש דברי אמת / ואאלכך מפלאות אלהים אשר הם בנִיִּיר
הרמש הזה / כי נורא הוא •

אל דעות הפליא בהשקדלותו בנריאת הרמש לחולשת מונו /
בעת יחמנה גושי האדמה ורגבי עפר חתח
מגרכותיהם מיקוד שמש לוהט / אז יחרגו ממסגר וירימו
התולעים והרמשים למיניהם / וגם השממית הנם היא צאה —
ותהי לנפש חיה • אז על כל עץ עושה פרי / על פינת
גב / ובהיכלי מלך תננה ביתה בלדק ועליותיה במשפט / —
ובהי כל הנגוד בחור ארוגיה למחלל פיה • לא תאכל מאומה
יותר / וולתי לשובע נפשה למען תחיה / כי כן יסד העצב /
שם על חוק ומשפט / ואת היותר תחרים / ולא תעבור
את מלות העצב / לרשת משכנות לא לה • — לא תעשוק
את רעותיה / ואין מגור מסניבם / לא קנאה ולא תחרות —
לא ירעו ולא ישחיתו / לא יארגו הכלים למכשול ופוקה / אין להם
חוקים ומשפטים / אין קצין שוער ומושל — ולדק ילך גם !
וכמו כן מי לא יתפלא על חכמת העכביש ותחבולתה אשר
החן לה מאת יוסד ארץ / בענין אריגות קוריה •
הן תחכסם בתיקון מלאכתה כמה שהיא יותר בקיאה מאורגיה
בני אדם / לעשות ציורים ורקמות שונות בפועל כפיה / וזה
שהיא תחילה תשלח חוטיה מקיר אל קיר או מענף לענף או
מזר אל זר בחזיר לא תארגנו עין / כי דקים הם למאוד /
ותאמץ ורועותיה לעשות קוים אלכסונים וכדורים עגולים /
ותחוקקו כנמסמרות בקוים ישרים וחזקים שוים / ותמחסם
כאולה לשבת / ותארגו בשתי או בערב מסביב סביב ותניח
באמצע יריעותיה עגולה פתוחה / תעמוד שם לאורד וזנבים /
וכל זה מפעל ידיה תעשה / מבלי שיותן לה צמר או פשתן
או כלים הראויות למלאכה הזאת / כמו שיעשו האורגים
והרוקמים מבני אדם כמה שיטרכו אל הבנין והכנות הכלים
המפורסמים אולם במלאכתם / אבל חסד הנורא יתברך הפליא
לעשות

לעשות עמהם כדבר רחמיו וחנינתו • —

ובהגיע תור הימים לנער במולות השכחה / והאניני פנס
לנא / חלף הלך לו גם הקץ / או גם שג גם
ישיש העכביש / זה שבה מעט / וכלף שנים בעיניה להמיר
קיומה ברגבי עפר בקת למוזק כנראשונה / לפד עורה להשיב
אל העפר כשהיתה / וכל רגע יחיש להניף חרמש ההפסד להלל
נורה / ולננה לא יחרד / בשמחת לבנה תארונו לנפשה לבוש
שנים / כנדר סור מרע ביום לרה ותוכחה הוכח במכאוב
כפשע ארץ / יתעטף בשמלת זדקתו ומייחל לרע כי יבוא /
ומוסר שדי לא ימאס — כן תחנוד נפשה למוס ותמסור
עמה להשתנות הזמן עליה / כי *) יודעת היא מדי עברה /
תשוב עוד לראות הארץ / ולהכין מושבה כבתילה על כל עץ
שחול / לאור באור החיים •

ועתה בני ! הלא באונך שמעת / ואשרי חלקיהם של רשעי
ארץ אם ידמו כשרץ השורץ אשר אין לו חשבון וחכרון
במעללין מטוב ועד רע / אבל אחרי שלא שם חלקנו כמותם /
והרחיב ה' לנו לתת תורה ומשפטים טובים / נחנו מחוייבים
לאהבה את ה' ללכת בדרכיו / להיות עושים רצונו / ולבחור
תמיד במה שישלים אותנו / כי עת לכל חפציו וכל מעשיו
בספר נכתבים / ונעשותינו הישר נהיה לעם סגולה / אשר
על זה אמרו חז"ל נטוב טעם ודעת / חביב אדם שנברא
בצלם אלהים / והבה יתירה נודעת לו — וזהו יש אליו
יתרון רב על שארי הנבראים / ויש לו אות מעלה וסגולה מכל
הנהמה והחיה / בנה וגשף למאור / להרים כבוד כחות נפשו
לעמוד ליוצרו ככל הקורה והמנוח / לנלתי לבת אחרי ההכל /
להשתמש בכחות נפשו בדברים שחת השמש להשתעבד הנכבד
לנקלה

*) אל יקשה בעיניו הקורא / שכתבתי מלת יודעת / כי אחרי כן יבא
ומאמתי בספר אגדת בעלי חיים • כדברים האלה " ובהשקפות מקובות
" הימים עליהם ויהלכלכו חיושי האור " והתגברות הטבעי • יחסרו ענין אל
" הקורות ויתגברו למוס לרעתם באחת כי הבורא יתהוון לעת קץ בהענין הזמן
" ויחזקו הימים ויטחו הציתים ויטחוגו האוירים כאשר עשה בשנה ששנה " •

(קצא)

לנקלה היקר לנולל / אשר על זה ישא נשיתו המסורר ואדם
בזקק בל ילין / נמשל כבהמות נדמו — !

ועתה / בני יחיד ! אם חפצת שיהיה יראת אלהיך חקועה
בלבך חמיד / הנה לך ענין חזק אשר עיי"כ לא
תבוא לידי תקלה / והוא שתמיד תתבונן בענין בריאת היצורים
שחתם השם / הנע אל ספרו הגדול / משם תלמד לעבדו
לאהבו ולרוממו / — ותעביר על מחשבתך מה שחנך מטובו
והסדו מני נתן / ואז תשכיל ואז תצליח • ושמע מה שאומר
לך ממה שהתבוננתי בדברי החכם המפורסם באומותינו ואל
תתעלם ממנו •

הבחינה בכל מה שיש בעולם מקטני הנריחות וגדוליהם /
ומדרגות הנרואים / ירידת הנשמים / ונשיבת
הרוחות ונשיאת הילד מן הרחם / ומה שהוא יותר נפלא וזה /
ויותר דק / ויותר נראה / ויותר נסתר מפלאי הנורא :
המה יעידון ויגידון פה אחד על שלימות חכמתו ויכלתו והנהגתו
הטובה / וחנינתו הכוללת ורוב השגחתו על הנרואים • ואל
ישיך רוב ראותך אותם / ואורך רגילותך בהם על עוצת
החימה והכחינה מהם / ותהיה קדימת ידיעתך אותם מחייבת
שחקל בהם / בעבור שהרגלת בהם • וכן נאמת ימלא רוב
עמי הארץ והרבה מחשובי בני אדם הולכים עקשים על הדרך
הזה / והוא שהם תמידים מדבר שלא הרגילו לראותו כמו לקוי
החמה והירח וכדומה ואינם תמוהים ממה שנמצא עמם ורואים
אותו תדיר כמו ירידת הגשם / הגדת המים מן המעינות
והרבה מזה / על כן / בני ! ראוי לך לבחון כמה שהיית רגיל
ומה שלא היית רגיל בו / כמה שראית וכמה שלא ראית / ואל
תשיך סלוחתך מבלי הסתכל בעניינים ותעשנו להתבוננות בעת
חוקה הכרתך והנעת לבית גדול / אך הנע והסתכל בהם
כאלו עוד נעלמו ממך • וכן תתבונן בכל מיני החיים מקטן
ועד גדול סימני החכמה והיכולת מה שלא תכילו מחשבת
אדם / אז יתברר לך כי כל תנועתך נקשרות בחפץ הנורא
יתעלה / והנהגתו ורגונו הקטנה והגדולה שבהם והנליה
והנסתרת חזק ממה ששם נרשמת מצחירת הטוב והרע /
וכאשר

(קעב)

וכאשר יתברר לך זה / תפקוד עמך בכל תנועה שתנוע /
והור הקשר אשר קשרך בו הבורא / ושירא אותו ותמסר
לדינו / ותראה בגוירותיו / וכן תהיה למאמיו ואזהרותיו
מעלה בלך כפי זה והשתדלך וטרךך בעיניו / או תמלא חן
ושכל טוב בעיני אלהים ואנשים !

שמעון בר"י •

ב

דבר שני אל המדברים *

בבאורנו למלת אסתר (אשר הוצאנו לאור בחודש שנת
תקמ"ח) בפרש"י פסוק א' / כתבנו בזה הלשון :

וואס יקשה השואל הלא זה נגד התקון שהתקינו שנעת
והשרים אחר מות זמערדיס הנזכר במה"ס / ובפרט
והכשיהיה המן מארץ אחרת מורע עמלק ולא פרסי אומדי
וכדעת חז"ל ? הנה ידוע שהמלך הטפס הזה עשה
וככל מה שעלה על רגליו / והעד * * שאין מזה
וקושיא כלל / הלא מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש
וע"כ לשונינו שם •

ומאז אשר באנו להגיד זאת קמו חיות אנשים אשר נשאו לבס
אותם לקנא קנאת סופרים — ויחפיו עלינו דברים
אשר לא עלו מעולם על לבנו / ולא יעלה על כל לב ידוע הבין
בספר / כי אמרו : שכוונתנו בזה והעד וכו' היה / לאמר :
והעד שהמלך אחשורוש טפס היה שהרי מרדכי היהודי היה משנהו •
ואנחנו החרשנו ולא שמנו על לב לחוש לדברי רוח כלה / כי
אמרנו / מי האיש אשר לו עינים לראות / יראה מעצמו כי
כל ישעם וכל חפצם רק למעט את כבודינו / לתת אותנו
בעיני אחינו בית ישראל כמתעטעים ובוזי דבר ה' וקדושו •
ואולם כעת אשר באונינו שמענו / ועינינו ראו כי גם אנשי חיל
אשר

* הדבר הראשון הוא המלך תקמ"ו חזק אלול •

** מלות שאין מה קושיא כלל / כחשנו מפני הספר והלגנום כחוקי הטעות :

(קצב)

אשר יראת ה' נוגע בלבנם , האוינו לדברי הוה האלה , וישעו
לדברי כזב , ואלינו לא שעו לשאול את פינו לאמור מה זאת ?
אזרנו לא עת לחכות עוד ! עתה נקום לכבוד ה' ולמען האמת
והשלום , ונליע כוונתינו ודעתינו לעין כל חכם לב , והוא
ישפוט בין שנינו ! וזה הוא :

חז"ל אמרו איזה פעמים ב"ש הם מורע עמלק היה ,
ואיזה ממעתיקי הנוצרים , ובפרט האדון ריטער
מיכעלים *) הקשו לשאול על זאת באמרו איך יתכן שיהיה
המן מורע עמלק ולא פרסי או מדי , הלא זה נגד החוק
בפרס , כי התקינו אחר מות זמערדים שלא יהיה אלל
המלך רק מאנשי מדי או פרס ? ונעבור הקושיא הזאת
מאנו במאמר חז"ל הכ"ל , אבל אנחנו השבנו כי קושיא
המעתיקים ליחא , נעבור שהמלך אשורוש טפס היה
ועשה ככל מה שעלה על לבו אף נגד החוק והחקון ,
כי אין מעזר לרוח כסיל וטפס ! והוספנו עוד : והעד
שאין מהחוק הזה קושיא כלל , שהרי מרדכי היה יהודי ,
וא"כ בוודאי לא מדי או פרסי , ובכל זאת היה משנה
למלך . אלא וודאי שלא השגיח המלך אשורוש על
החוק הזה , וא"כ נכונים ב"כ דברי חז"ל , ועל לא דבר
מאנו המעתיקים בדבריהם .

ועתה ידידינו הקורא ! בינה נח בדברים הנ"ל וראה והביטק
אם לא נראה ונגלה לכל בהם כוונתנו זאת . ואם
קארנו שם במילים ולא הרחבנו באור רחב , אין זאת כי אם
מפני שגאת האריכות , וסמכנו על המבין ועל כל אנשי לב ,
כי לא בדרך איזה מחברים דרכינו , ולא כמחשבותם מחשבותינו ,
לכפול ולשגש דבר אחד מאה פעמים , למען הרבות כמות
הספר , ולהרבות בגללה כסף וזהב , ואנחנו לא לבזוע כסף
ולא להרבות כבודינו קרבנו אל המלאכה , כי אם לשונת נערי
בני ישראל עשינו זאת לבתי היות ספרי תנ"ך כספר חתום
באין מבין לתרגמו כראוי , וזה הגמול אשר המה משלמים לנו !
ויותר

*) Johann David Michaelis deutsche Uebersetzung des alten Testaments 2c. Der dreyzehnte Theil.

(קצר)

דוחר מואת / אף אם יהיה דברינו סתומים ויש בהם דרך
לנשות ימין ושמאל / מדוע הטו לרעה ולא לטובה ? הלא
מסנה ארוכה היא במס' אבות הוי דין את כל אדם לכף זכות !
וזה דרך הישר אשר יעב בעיני אלהים ואדם . אפס ! לא
על ראשי ישראל תלונותינו פה / כי יודעים אנחנו שהם דני
מפי השמועה ולא מפי ראיה / ואילו ראו את באורנו הנ"ל
פנים אל פנים / בודאי הוודו לדברינו ויאמרו אין בהם נפחל /
אך / בעונינו רבים עתה עם הארץ ונגד פניהם חכמים ונבונים .
והמה שוקדם תמיד על פתחי גדולי העם ויום יום יחרשו רע
על כל איש ואיש אשר נתן ה' בלבו מעט חכמה מעט תבונה /
מקנאת איש מרעהו / ואלה האנשים מאורי יקוח ומפריאים
מדינים / יכזבו בלשונם לראשי העם לאמור זה דבר ככה /
וזה עשה ככה / ויפתוס בפיהם לחרחר ריב על לא חמס /
ונבלל האנשים הולכי רכיל האלה / רבתה מחלוקת בישראל /
הלה המה הקונים המכלים את הכרם וישמוהו בזה / אחינו
בית ישראל ! הרחיקו האנשים האלה מעל בנולכם / זכור
תזכרו ואל תשכח מאמר חז"ל : אל תתיראו מן הפרושים /
אל תתיראו מן הצדוקים / התיראו מן הצבועים :
זאת ועוד אחרת שמענו דעת איזה אנשים על אשר אמרנו
במה"ס / שמגלת אסתר נעתק מלשון פרסי לשפת
עבר / כי האנשים הלזיקים האלה האמינו / אחרי שאמרו
חז"ל אסתר ברה"ק נאמרה / לא נוכל לומר עוד שנעתקה
מלשון אחר / כי בעיניהם דברים האלה שני הפכים בנושא אחד
ואף כי כבר הזגנו דברי בעל עקדה הרב המפורסם ר' יצחק
עראמה ז"ל שכתב ג"כ בדברינו ואמר באמצע התלבושות ר"ה
בררו האמת מן השקר מהכתוב וכו' בכל זאת לא סרו מדעתם
באמרו גם הרב בעל עקדה חשאו יסא בגלל הדבר הזה אשר
כתב / ולכן חשבנו למשפט להודיע להקורא / כי לא לבד הרב
בעל עקדה אמת את הדבר הזה / כי אם גם דעת הרב
הגאון מהר"ש ז"ל / אשר נודע ביהודה ובישראל לאיש לדיק /
חסיד ופרוש / נוטה לדעת הר"י עראמה ולדעתינו / כי הוא
ז"ל כתב במס' חולין פרק שלום הקו / על הא דאמרו המן מן
התורש מנין וכו' אסתר מן התורש מנין וכו' וז"ל ושם המ
מרדכי

(קעה)

ומדכני ואסתר נראה כי שמות הפרסים המה / כי המגלה
נכתבה ע"י הפרסים שע"כ לא הוזכר שם הקב"ה במגלה
וכו' וע"כ אמרו המן מן הסורס מנין / שזכו שם המיוחד לו
וכו' עכ"ל • האמור קאמרו / מחרתרי ריב / גם על הלדיק
הזה / כי חדש הוא ? ואם פנמתם כבוד החכם הר"י עראמה
התפנמו גם כבוד החסיד מהרש"א ? ונעידה לנו עוד עד
נאמן לסתור דעת המתלוצצים בנו אשר חשבו שלא יתכן לאמור
שנעתקה מלשון אחר אם נאמר שהיא ברה"ק • כי הנה ספר
עורא בוודאי ברה"ק נכתב / כי בעצור זאת הלא שמוה בין
הכתובים / ובכל זאת מלאנו כתובו שני אנדרות בלשון ארמית /
הראשונה אשר כתב רחום בעל טעם וכו' (פרשה ד') והשנייה
אשר כתב חתני פחת עבר נהרה (פרשה ה') והששונה שהשיב
דריוס מלכא (שם) ואלה האגשים אשר כתבו האגרות האלו /
לא מבני ישראל היו / וא"כ לא שרתה עליהם הו"ה / ובכל
זאת נכתב כל הספר עורא ברה"ק / אלא ע"כ זריבין אהנו
לומר דלא משגיחין כלל על המכתב הראשון / רק לפי שכתב
עורא את הדברים האלה והעתיק אותם בספרו דין קדושה להם /
כי רוח ה' דפקה על לבו ותעוררהו לכתוב זאת וזרון בספרו /
וא"כ לא ולמד ! אם בן הוא באגרות הללו אשר לא נשתנו
מלשון הראשון כלל (כי בתחלה היו כתובים ארמית וגם עתה
הניחם עורא בלשון ארמית) על אחת כמה וכמה במגלת אסתר
אשר מתחלה היקנה כתובה בלשון פרסי / ועכשיו כתבוהו בלשון
עבר / שנוכל לומר עליה שהיא כתובה ברה"ק / וזה ק"ו
שאין עליו תשובה ! נוסו לכם אנשי ריב והולכי רכיל ! כי
לא לבד שלא נתתם לב לחקור אחר האמת ולעיין במקראות /
כי אם גם דברי הרב מהרש"א ו"ל לא ידעתם ולא קריתם /
ודברי הרב הזה הלא המה נחשנים ונודעים לכל איש תלמודי /
כי הוא ידע לכלכל דבריו במשפט • אל תרבו לדבר עוד בנוס
גבוה ! כי גם לנו לבב כמוכם / גם אנו שתינו מנאר הקדורס
ואכלנו מפרי גפ"ת ובש נהנה עוד / גורו לכם ! פן נפשיעכם
ערוס וערירי / ונראה נבלתכם לעין כל עובר ! אפס ! זאת
עשו ויהי ה' עמכם / לנו לנתיבם לשלום / אהנו את ה' ואת
אחיכם בית ישראל / גרשי המדון מאסליכם / ופולס לא תשכון
גנבולכם

(קצו)

בנבולכם , או חשכנו בעת ושאן ויהי כבוד ה' עליכם כאשר
שכן על אבותינו בימי קדם ! דברי אחיכם עבדים לה' קונה
שמים וארץ .

חאל ברי"ל . אהרן בן וואלף האללי .

ח נ ו ר י ם

לא לתתו בראה לשבת יצרה .

הפסוק הזה סמנוהו חו"ל לקחת אשה , להרבות ולקיים
מין האנושי . דבריהם נכונים מאוד , אך אמרתי
להרחיבם מעט ולבארם יותר . ונאמר כי לא ברבות מין
האנושי לבד תהי' הארץ בישובה , הלא ראינו איים רבים
ומדינות אשר הולידו יושביהם בניס וברנות והרבו משפחותיהם ,
ומעשיהם תהוללא יועילו , בלי סדרים , כל ידעו איזה הדרך
הטוב אשר יביאם להצלחתם האמתית , וגם ארצם זיה אין כל
בלתי מעט המחסים והעצים אשר תוליד הארץ מעצמה . ולכן
נראה כי המאמר הנ"ל כולל גם הענינים הנריכים לתרבות
האנושית , לגדלם ולהנכס בכל מה שהוא מועיל לקנון המדיני
המאושר , איש איש על פי דרכו חוץ עם חכם ונבון אשר מלא
לבו רוח נדיבה , בשגם זה יקרא שבת והפוכו תהיה . ולפי
כולל המאמר גם כל המנהגים והתקנות חוקים ומשפטים ,
אשר על ידם תקום כל מדינה ומדינה ואנשיה על מנוה , אולם
לא באריך עתה לדבר בענינים האלה , משר ומושל והעמים
אשר תחתיו , או מחובותיהם בין איש לרעהו , אך נדבר לבד
על תחלת מרבית חברת האדם , ועל אחינו בני ישראל בפרט ,
אשר לנו עוד מלבד חוקי המוסלים גם חוקי אלהים ותורותיו .
ועל זה אשים דברתי , כי יקח איש ישראל אשה והוליד בנים ,
באיום דרך ילך הילד העברי הזה , בילדותו בקטנותו ובנעוריו ,

(קצו)

עד כי יגדל והיה לאיש ישר הולך / וראוי לבוא בקהל אנשי
שם ומדע / ובחברת בני אדם / כל יהי בלי סדרים וכשרון
מעשה / למען ימלא חן בעיני כל רואיו ככלי חפץ ונאה לקיום
הקבוצ המאושר .

אף כי האדם ראש לכל היצורים / ויפח ה' באפו נשמת
חיים / ונטע בתוכו רוח חכמה רוח דעת ותבונה /
אין בידו לבחור בעוב האמתי מעודו / ללכת בדרך הישר ולנהוג
אותו בהנהגות טובות מעת יס לאל ידו לעשות / כי יזר לב
האדם רע בנעריו / ובעודו קטן נקשר לבו בהנלים / שחוק
וסכלות וקלות / וילך הולל ושובב מבלי אשר ידע אם הדברים
האלה אשר בחר בס' טוב לו כל הימים אשר הוא חי על האדמה /
וגם אחרי כן . ואם אחת ישתרשו בו בילדותו / האולת
הסכלות / הקנאה והתאווה / העוות וקשיות עורף / השרירות
המשנה והגאווה / קשה מאוד להסירן עוד ממנו / גם כי יגדל
והיה לאיש / לא יוכל לגרשן בלה בלה / כי איתן מושבותם .
לכן נכון הדבר להדריך הילד בעודו קטן / להסיר כל אהן
ומכשלה מדרכו אשר ילך בה / הסר משם קוץ ודרדר / למען
ירצן הנער בדרך הדרך / ויעוב לו כל הימים אשר הוא חי
עולמים .

ועל מי הדבר הזה לעשות / ולנטות את שכלו להמשא הגדול
הזה ? הלא על הרווי המצוה הזאת / חובתם היא .
כי דהם בהיותו / ואם מלאו דבר ה' פרו ורבו / יקיימו גם
ומלאו את הארץ / שתהיה הארץ במלוכה וחקונה נכון וקיס /
ואין זה כי אם ע"י הגדול והחונן כדת וכראוי . דהם הוסיפו
אדם בארץ להרבות בו ההברה האנושית / גם דהם יישרו
לאחרו ובואו כל יהי משתה בו . גדול עונם מאוד / אם העלם
יעלימו עיניהם ממנו לשלחו בדרך פשעו והיה כעיר פרא ללכת
אחרי שרירות לבו להרע לאחריו . תעלה זעקת העשוקים
השמימה / ומי בעוכרם ? הלא אלה הכורים אשר הרו עמל
וילדו עון . אנה ישאו פניהם / אנה יברחו / כי ישמעו יללת
אחים מקללים למו כי הרבו ורע מרעים ? ומי האיש החפץ
חיים נלחיים ואובד ימים לראות עוב עד בלי סוף / אשר לא

(קצח)

לא ישים לבו : אם כל צהמה חיה ועוף חסיד על צניהם /
ודורשים להציל ממות נפשם להחיותם חיי הכלם / עתות
קצונות / חף כי האדם / אשר כלם אלהים כלמו / לא יסיר
ידו מבניו להנחילם חיי עד ימים אין מספר / ולהציל נפשם
מסחת בלי • הלא בשלומם שלומם / ובעוכם עונם / וישמחו
בם שניהם אבות על בנים •

אך לא אל איש להיות כמוהו רב כח משקיף בשקיפה אחת
על "כל מעשיו מקטן ועד גדול • לא יוכל איש לעשות
מלאכתו בשדה / לסחור ולסחור בארץ / לדרוש אחרי המחיה
והכלכלה / ולהיות גם בניתו אל בניו להשגיח עליהם ולנשות
את שבתו לסבול עול החנוך והגדול / ומה גם כי יברך ה'
את ביתו והרבה ירבה את ורעו / נבול יבול גם הוא גם בנני •
על כן יבחר להם מזורה / איש ישר ונאמן / איש יודע ספר
ויודע דרכי עולם / לו יתן משנה סכר שכיר / למען יפנה
האיש הסוה מכל מלאכתו / לשאת עליו המשא הגדול הזה לשום
כל דעתו ולבו על אלה הבנים ולהיות להם כאב שני / יהיה
תמיד עומם לחקור אחרי כחם ומכונת נפשם / חסרונם
יתרונם ומעלותם / ועל פיהם ינהלם לרגל המלאכה / לנחותם
בדרך האדק / ללמדם תורה ומוסר ויראת ה' חכמה ודעת
לפי השנים ולפי כח השתתם •

והנה לדעת קצתם יהיה החנוך והגדול עד י"ב שנים תחת
יד פגיו ולא תחת יד בעל אשורה / כי אמרו שזה
אומר בלבו / " בעל אשה אנכי / אין זה לפי כבודי לעשות /
" להקטין אותי ולהשוות להילדים במעלליהם ובמעשיהם
" ולהשתעשע עמם • " גם כל הדברים אשר יעשו הילדים
לא יהיו כרצונו / ואינם כפי מהות ומצב הנשוא / ויביא תמיד
זהם למגעם עשות כחפזם בשחוק ורקוד / ועי"ז תסור השמחה
והנחת הנפש מפניהם / כי תהיה אימת האיש בעל דאגות
לפניהם תמיד • לא כן אם המורה הוא פגיו / מה שהוא
מכונה על הרוג בשם בחור / הוא כאח יהיה בעיניהם / חבר
במעשיהם / ויעו אונם לו באהבה / ירצו בשמחה לקראתו
לשמוע אליו • -- ואני לא אכריע פה אם האמת אחס / כי
אולי

(קצט)

אולי יאמרו אחרים שלהיפך לא יהיה מורא רבם עליהם כראוי /
אף כי הנסיון יעיד נגדם / כי רובי ההורים לוקחים פנוי
בניהם ולא בעל אשה • אך אם זאת חניך / כי גם לדברי
הראשונים לא יהיה המורה פחות מכן עשרים שנה • כי עד
הימים האלה לא עבר לנו עוד גם הוא מדרכי נערוֹת / אשר
יהיו למכאול גם לו גם לאבות על בנים / ומתרגמים ריב
ומלה יום יום •

ועוד זה ראיתי יתרון החנוך תחת יד מורה / מאשר הוא
תחת יד ההורים • כי רחמי ההורים רבים הם על
בניהם • על כל דבר פשע אשר יפשע הבן / בקטנו בילדותו
ובנערותו / ידקדקו תמיד ונסלח לו • ומה יעשה הבן שלא
יחטא / לתור אחרי לבבו ואחרי עיניו • כי יבנה ויחנן /
גם ירגו ויזעק לעשות לו כנפשו / והם לא ייסרוהו ולא יניאו
בו / כי יאמרו : מה זה / מעשי נערוֹת הם / ואם יגדל
תגדל חכמתו ויסיר מפשע • אמנם לא כן / כי כאשר יגדל
וירבה ימים / כן ירבה לפשוע ולהרע / אחרי שכבר נשתרשו
כל הרעות בלבו •

גם בעבור זה לא טוב הדבר שיהיו הבנים כל עת תחת יד
ההורים / כי פעמים רבים יש הכרת ונשיאות פנים
בניהם לבניהם / הן מזל אב / הן מזל אם • לפעמים יאהב
האב אחד מבניו יותר מהאחרים / לתת לו פי שנים לעזבה /
או בעבור היות שמו כשם אביו / או שהוא בדמותו / או להיות
מנהגיו פונהגיו / וכהנה / וכן מזל אם / ובפרט אם הבנים
שונים למשפחותיהם / אלה מאיש אחר / ואלה מאשה אחרת /
ורבים כאלה אשר עליהם ישאו פנים ביתר שאת ויתר עו / ועי"ז
תבוא המערה והגאווה בלב הנאהב / ובלב הנשואים תבוא קנאה
נקימה ונעירה / מורת רוח ודאבון נפש / וזה מקור ההשחתה •

וענין רע הוא זה אף להמורה / בראותו כי להבנים חיות
מנהגים או מדות ודרכים לא טובים / והם עובדים
בגופם ובנפשם לעבדוּת מיום יולדו בבטן • ישנם דברים אשר
נאו להרגל אצל האבות / ומעשיהם יורשים הבנים • ואף אם
יתאמץ העורה בכל כוחו לשטנו מעשות כאלה בזהות תלמידו

(ק פ)

אלו / כמעט יתעייף עיניו ממנו יגבר עבדו בו וישב לאיחיו
הראשון . הנה נראה מנהגים ומדות שונות אשר אחוז הבנים
ולא ישרו בעיני האם / והם מעשי האב / או להיפך / וכל
אחד רואה מוס חבירו ולא מומו . ורע רע הדבר הזה ההולך
לפעמים מדור לדור דורים .

והיותר קשה מכלל הוא הלמוד . כן כמה פעמים ראיתי
ונפלאה היתה בעיני אנשי שם / טובים ומאריכי
אף בלמדם את בני אנשים אחרים / ובלמדם את בניהם כרנע
חרה אפס לקנזוף ולבעוס / מלבד מה שהם נעים ונדים תמיד
מענין לענין ומלמוד ללמוד / מבלי לתת מעור לרוחם לעמוד
באחד מהם כל כך עד שיבינוהו התלמיד על דוריו . ואמרת
אני בלבי אין זה כי אם בסבת האהבה העלומה התקועה בלב
כל אדם אל כל מה שגלוה חליו אם קטן ואם גדול / היא
התכונה המוגבלת קצת בקצוי הגאווה ותכונה בל"א (ד"א מ"ג)
(י"ב) . היא תפתחו להאמין את בנו יותר מהיר ומוסוגל בתכונה
ובניה משאר נערים בני גילו / ואם שלא יתודע הדעה הזאת
לו לעצמו בנרור / מ"מ טמון הוא בקרב עשתנות לבנו .
ולכן אם לא ימחר הנער הזה להבין מאמריו ולמודיו / הנה
הוא מתגרה בהתכונה הנזכרת אשר היא נוחה מאוד להתקבץ .
ומאותו הטעם עצמו יהיה אף להעדיף ולהרבנות הידיעות
בקדקוד בנו / להנחיל לו יתרון החכמה בכל עוז ובכל חוקק
לעשותו דגול מרבבה . ואם שהכונה בעצמה היא טובה מאוד
מאד / מ"מ לא תכון המלאכה כי אם אחת מני אלה .

מכל הנחיות האלה נלמד שניהם / כן הלמוד כן החנוך /
נקל יותר ביד המורה הזר . כי כמו שהוא מזה האחד
לא יכיר פנים ולא יקח טוהר דברים רבים / יאהב כלם כאחד /
איש כאחיו / ולא יסלח תמיד לכל פשעים / ולא יזדיקם בכל
עם כשיעשו רשעה ; כן להיפך מזה השני לא יאלגס ולא
ילחט / כי אם ינהלם לאט לרגל המלאכה / עד כי ישיכלו /
כל אחד כפי מתכונתו ומדרגתו . ועל כן ראוי לכל אב אשר
יש לאל ידו לעשות כן לדרוש אחרי איש חכם ונבון ותמים
במעשיו לאספהו הניקה / אבל לא יהיה בעיניו כאחד מהמשרתים
הפחותים

(קפא)

הפחותים שזנית / כי אם יכרות ברית עמו / וכבר יכבדנו
למען בניו אשר יתן תחת ידו / כי כן תרבו גם אהבת המורה
להם / להשיג עליהם בעין טובה ולכלכל עמם בנפש נעימה :

וּלְפִי שְׁהִיל מִיֹּס הוֹלְדוֹ תַּחַת יַד הַהוּרִים / והם ראו שמך
מה מכוחותיו ומעליו אשר בהם יתנכר הנער / לכן
ידברו עם המורה לאמור כזאת וכזאת הן כוחותיו / לזה דעתו
נוטה / וזאת אות נפשו • ואם האב גם הוא נכון ויודע ספר
ובעל מדע / יועצו שניהם יחדו על החנוך והגדול והלמוד •
ואם לא / מוטב שיהיה הדבר ביד המורה לבד לעשות כאשר
יראה ויבין • יהיה איך שיהיה / לא יגוש האב את המורה
לאמור כלה מעשיך דבר יום ביומו / כי כזה אינו שיהיה לשניהם
גם להמורה גם לתלמיד כי הנה המורה ירדה בתלמידו בדרך
להסיר מעליו תלונות האב / אשר על הרוב יאמר / בני בן
משכיל / שכלו יך / ומהר לשמוע ולדעת כל אשר יורה / אך
בעצלות הרב קולה האש / ומלאכתו מלאכת רמיה • בעבור
זאת ילחץ הרב את התלמיד לבלות את קצבו אשר יקצב לו /
ואם הדברים לא יועילו / יבוא עליו במקלו ויעזיבנו תחת
השטן / ועי' תקיף נפש התלמיד ותמאס ותשנא גם את הרב
גם את התורה והמוסר / וילך תאו לדבר סרה על כלם יחד /
ויפול ברעות רבות אשר תהיינה לו לזר כל הימים • לא בקל
תעשה המלאכה הזאת / קשה היא העבודה / רבה היא ! אף
אם יש להמורה תכונות טובות מאוד / הנה כמה מעלות
ומדרגות יש בזנים / ועניני הלמודים שונים הם • גם לא כל
העתים שווים לעובד / שיהיה גם התלמיד גם הרב בנפש
שמחה / ואי אפשר לקצוב קצב לכל יום ויום שבו ושבו :

וְאֵלֵּי נָא תֵּאֲמָרוּ שְׂהִימָם הָרִאשׁוֹנִים הֵיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה בְּדֶרֶךְ
הַחֲנוּךְ וְהַלְמוּד / כשהיה עול הרב על זאור התלמידים
ויראת השטן על פניהם — הן גדלו והיינו לאנשים חכמים
וגבונים • — הנה חין כאן המקום לומר / אך את זאת אביד /
כי לא על ידי הלחיה והנגישה וטעינת הלמוד כעבודת כרך
הייתם לאנשים בלכם • כי לא הנגישה הולידה השכל והבונה /
ולא הלחיה הזכרון / ולא הטעינת מרבית הידיעה • גם
אֲרַנְעֵתָן

(קפב)

ארבעתן לא הביאו ההתמדה והתשוקה האמתית / לא כן / אך
 צימי בחורותיכם / וברבות הימים אחרי שנדלקת או הוספתם
 דעת חכלית מעשיכם / ואותה ההתמדה וההתאמנות עשו
 אתכם לאנשי שם • אמנם / לו הונהגתם בדרך נאה ונעים
 מימי החלוצתם לדעת בין ימין לשמאל / עוד יותר הייתם
 הלחצתם רבה בתורה ובמוסר ובכל מדע יקר • ורבים עתה
 עם הארץ הנוערים נעם אשר ילאו מבית החדר נקיים כל /
 היו יודעים לכל הפחות דבר מה כפי ערכם / אם שלא היו
 מביעים למעלתכם אשר חנן ה' אתכם בה / כי אי אפשר לעולם
 בלי מדרבות • זכרו נא והתנווננו בהיוצתם קטנים גם אחס /
 איך שחקתם ורקדתם ושמתם צימא דפברי / ובאשר חלפו
 הלכו להם / איך קצתם בחייכם מפני חמת המזיק / ובכל
 בוקר ובקר תאמרו מי יתן ערב ונלכה חפשי מבית האסורים •
 הלא אם אין תשוקה אין התמדה / ואם אין התמדה אין מדע
 נכונה בשום דבר •

גם זו רעה חולה באבות / אם יעו אונס לשמוע רכילות
 מפי הבנים על המורה / או לשאול אותם שאלות כאלה /
 אשר בס' ישחיתו כל ענין החנוך / כמו : למה נפלו פניך ?
 למה עינך כהות ? למה אדמו לחיך ? ההכה אותך מורך ?
 ובמה נשבע או נמקל ? וכהנה • וניותר כי יחר אפס מהר
 לחלל כבוד המורה ולזלזלו בפני התלמיד / טוב מזה כי ישאלו
 את פיו לבדו בסתר / לדבר עמו משפטים ולהביאו מלעשות
 עוד זאת • וכמו כן לא ישאלו תמיד לאמור / נפשך בכלי זה /
 או בשחוק ורקוד / או במלבוש זה ? כדי למשוך את לבם
 אחריהם / ומדבק נפשם אך בהם / ואז יצר להם בראותם
 המורה הנא להוליכם אל בית הספר / אשר יהיה בעיניהם
 לבית אסורים / והמורה לשטן / והלמוד לעבודה רבה ועול
 קשה / ובפרט כי בחרו אפס גם יאמרו / אקרא למורך להביאך
 לחדרו ולהכותך שמה • לא כן יעשו אם בדעת והשכל ינהגו את
 בניהם / כי אם כל עת אשר ישאל הבן דבר / או כשירצו לתת
 לו מתנה / יאמרו זאת מנת חלקך יען כי העבט עשות לשמור
 מלות מורך / והמתנה הזאת היא לך לכבוד ולתפארת בעיני
 אחיך

אחיך
 המורה
 על ידי
 ומדבק
 והנהגה
 לפנות
 לתלמיד
 נפש
 עולם
 אל יח
 צו חטי
 ה' רמז
 ואל יע
 לבד
 לפנות
 ללמד
 ובהנהגה
 להזהר
 ויורו
 או בני
 השנה
 לבקש
 כל תח
 המורה
 עברי
 לתרגם
 בערב
 ולרצו
 ורצו
 בעיני

(קפג)

אחיד • הכל כאשר לכל / דברי האבות יהיו תמיד להגדיל
המורה בעיני הנער / וכל הטובות אשר יעיבון עם הנערים
על יד המורה תעשינה למען יהיה להם כאזהב נאמן בדריסת
ותדבק נפשם בו לשמוע בקולו ולשמור מצותיו ותורתיו :

והנה לפי הדברים שאמרנו / כי החנוך והגדול והלמוד
יהיה שלשון חתם יד המורה / לכן צריך הוא ג"כ
לפנות את עצמו מכל הדברים אשר יהיו לשטן לו / כל מחשבותיו
לתלמידיו תהיינה / כי בניו הם / ואבותם יתנוס לו כופר
נפסם להיות הוא תחתם בגדול וחנוך / והוא גם הוא לקח
עולם על נוארו / עבודת הקודש עליו / קודש קדשים היא /
אל יחללה / ואל ימעול בה מעל / כי אז יצטקו על ה' והיה
בו חטא וכשא עונו / וכל העם עונים אחריו ארור עושה מלאכת
ה' רמיה • אבל תמיד יהיו עיניו ולבו עליהם / אל יעזבם
ואל יעלים עיניו מהם / אף בשחוק ורקוד עמהם יהיה לא
לבד להזהירם ולשמרם כל יכשלו / וכל ישחיתו את נפשם
להיות להם מוס עולם / כי אם גם להשתחף עמהם לפעמים /
ללמדם עשות חפציהם בכל מה שיהיה ע"פ סדר נכון דעת
ובהשכל • והשתחוה על נדיאות וחזק גופם / אשר הוא צריך
להזהר בו מאוד / תכלל ג"כ שדחיקם מכל מיני עגלה ורפיון /
ויזרוס בכל מיני זרז / כל יהיו רבי לבד בעלי תענוג או מורד /
או בני פחד ומורא • אל יושבם תמיד בעת הלמוד / כי
השנת מרבית חולאים היא / אבל התנועה והעמידה הן טובות
לנוף • גם אל יתנס להרים קולם ביותר לזעוק בלמודם /
כל תחלש החוש :

המורה צריך להיות איש חכם לב יודע ספר ומדע ודבר
דבר בלשון למודים באר הטב • צריך לדעת לשון
עברי בדקדוקו / גם לשון העם אשר הוא יושב בקרבו /
לתרגם בה כראוי המורה נביאים וכתובים ומפלות / הכל
בטוב טעם ונקל לשמוע • יאריך אפו ואל ימהר לקצוף ולכעוס
ולרנו / ואל ידבר קשה / אבל כל דבריו ומעשיו יהיו בנחת
וראוי באהבה ואחופ • ימתיק להם דבריו ויסדרם על נכון גם
בעיני הליכות עולם / ואף כי שיסדר ויתקן לכלל דבריו
בלמוד

(קפד)

בלמוד / כדי להקל הענין להחלימך להקשיבו ולהבינו •
וכשיחלי ללמוד עמו / הן בתורה הן בגמרא או בשאר למודים
יפרס לו תחלה על דרך ספור והגדה חוכן הדבר ותכליתו •
כי בעו"ה רבו הקלקולים ורעות רבות השיבונו ע"י למוד הסתום
והנעלם והנשגב משכל הנערים הקטנים • אם לא ידע הנער
מה הוא ולמה הוא / מה תועלתו ותכליתו / למה יטה אונן
ולבו לשמוע ? הלא טוב לו משחקו ומעלליו אשר בהם יתננה
תכליתם ותועלתם לשמוח גם ולהשיב את נפשו ? אמנם כי זה
עקר כל הלמוד / להראות תכליתו ותועלתו מראשית הענין
עד אחריתו / אשר עי"ז תבוא אהבת הידיעה וחסד הלמוד בכלל
בלב הנער / ויתאמץ להבין ולהשכיל / גם לחדש דבר לשאול
שאלות או להשיב מענה / כפי שניו והשגתו •

במיעוט זה ועוד מכמה טעמים אחרים לא נכון להתחיל עם
נערים קטנים בלמוד הגמרא במסכת קדושין כתובות
וגטין / ואף לא במסכת ברכות / הנם שמירתא ה' דברס
ואלו ואלו דברי אלהים חיים / מ"מ הפלפול הזה אינו מעורר
שכל הנער ללמוד בחשק ורצון • טוב מזה וגם נקל מאוד להתחיל
עמו במסכת בבא מציעא / המדבר בעסקי בני אדם / ונקל
להמורה להמשיך משלים מעניינים אשר הם תמיד לעין הנער /
ולדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו • ישא ויתן עמו תחלה
וישאלהו מה דעתך בענין זה / איך תעשה אתה אם יקרה כזאת /
ומה תענה אם ישאלך איש דבר זה ? מה תעשה אם יבקש איש
ממך כזאת ? וכהנה • וע"פ התשובה ישא ויתן שנית עד
היכן אשר הדברים מגיעים לפי כחו וידיעת נפשו / ואחרי כן
יאמר לו בנועם / ראה בכי כזה וכו' יהיה הענין אשר בלמוד
היום • רבה התועלת מאוד מאוד ללמד כל דבר על זה הדרך /
כי מלמד מה שימשוך לב הנער אחריו / וחקל המלאכה גם
לשניהם / הנה יראה ויבין מיד מה בלב הנער ואנה דעתו
נועה / ומה כחות נפשו / צפרע בעניני המוסר והיראה /
אם להרע או להטיב / לרחם ולאהוב / לסלוח ולהאריך אף /
או לחרות כמעט / לרדוף לנקום ולשנוא / וכיוצא בזה •

אל ירע בעיני המורה לכפול ולשלש דבר אחד / גם אל
יעמום

(קפה)

יעמוד עליו מאז גדול בפעם אחת / אך לאט לאט ינהלנו / אל ילחץ עליו לבלות מעטיו ולידעם העצ ביום אחד / למה ירדה בו בדרך / הלא יחלה ויחלש בעודו קטן / ויחבד כמו ערש יגדל ויוסיף שנים / העת אשר שכלו אביז יך ומהיר לדעת יסוד ושורש ותכלית האמתית מהדיעות הסגורות והלמודיות / וכל מה שהוא לומד בקטנו אינו כי אם כמו פתיחה והקדמה לספר / ספר קורת אלהים וקורת האדם הנלמדות יחד / הן הנה אכן פנה ויסוד האדם אשר עליהם יעמוד עולמים / ולכן דרך המורה להוכיח מאוד ליסוד ולהשריש העצ / מונח וחזק / כל יועזו כל יסוגו / ויכול כל הבנין אשר נשען עליהם

אם יהיה הילך בן ארבע שנים יתחיל עמו בחל"ק ב"ת ובקריאת לשון עברי / ובהיותו בן חמש שנים יתחיל עמו בחורה / וגם לקרות בשלשן עמו אשר הוא יושב בקרנו . וילמוד אתו בחורה כפי כמו ושכלו / יקח מוסר מכל פרשה ופרשה להראותו את דבר ה' כי יקר הוא ומביא לטוב לו בעה"ז ובעה"ב . ואולי נכון ללמוד החורה פעם ראשונה בדלוג כזה : ספר בראשית כלו / ספר שמות מלמד רוב סדר משפטים וסדרי ויקהל ופקודי . בספר ויקרא יתחיל לו שמיני / וידלוג חזריע מזורע / ויתחיל סדר אחרי מות / ויפסח פרשה י"ח / ויתחיל קדושים עד פ' ד' פסוק י"א / אחרי כן מפסוק כ"ב עד פרשה כ"ה / ויפסח בהר בחקותי . גם במדבר יתחיל בסדר בהעלותך עד תום הספר / ובספר דברים עד תומו . ואז ישנה החורה כסדרה ולא יפסח כי אם דברי האישות / עד כי יחזור ללמדה פעם שלישית בלי דלוג כלל . ויתרגם לו בחלה כל מלה ומלה גם בדברי השירים הנאים בחובה בדרך ספור והגדה / ואח"כ על דרך חבור במליצה למה ונאה .

בהיותו בן שש שנים ילמדנו גם לכתוב כתיבתו / ויודיעהו מעט מעט מהארץ בכללה / ואחרי כן לאט לאט פרטיה חלקיה למלכיה שריה ופחותיה איש על ידו ועל דגלו . ובהיותו בן שמונה שנים אשר כבר בלה החורה פעם שנית ושלשית / ילמדנו יום יום בנביאים ראשונים / ויתחיל עמו ראשית למודי הדקדוק לשון העברי / ויתחיל לכתוב

(ק פ ו)

לכתוב גם כתב העם אשר הוא בקרבנו / וירגילונו גם לקרות
ברש"י ומפרשי התורה / למען יקל עליו למוד הנמרא בהיותו
בן תשע . ואולי נכון ללמוד או תחלה עם התלמיד שז' או
שמונה חדשים ההלכות בהר"ף או בהרמב"ם / כי קלים הם
לשמעם הן בלשונם הן בפלפול / ומה מאיד יקל למוד הנמרא
להתלמיד אחרי כן . אמנם עקר סלמוד עד שלש עשרה שנה
יהיה בתורתנו הקדושה בנביאים ובכתובים ובמרא ופירושיהן
הטובים / ואז יוכל להתחיל גם שארי ידיעות וחכמות שמחבנות
את בעליהן בעיני אהים ואדם . ומי אשר ימלא ה' אותו רוח
חן ושל טוב להוסיף ולהתמיד גם דיני התורה ש"ס ופוסקים
הראשונים והאחרונים / אשרו ואשרי חלקו / כי אז יוכל וגם
יללי / ומוצתים אלו בו שהוא יורה הוראה בישראל וינהיגם
בדרך ישרה לכבוד ה' ולכבוד תורתו הקדושה ולכבוד עמו /
אשר יאמרו עליו רק עם חכם ונבון הוא אשר יש לו חקים
ואשפטים צדיקים ועושים ככל התורה הזאת .

פעם אחת בשבוע ידבר המורה עם תלמידיו פה א פה בעיני
המוסר ויראה ה' / יעריך דבריו לפניו לדבר על
נחות הנפש ומעללים / כמו הנקימה והנעירה והשנאה / חנינה
וחמלה ושלום גמול / גאון וענוה / עלילות וזריות / וכהנה /
ולערב בתובס מעשי וספורי הדורות / למען יתבוננו בהם
וישפטו עליהם / אם טובים הם ללכת אחריהם או להרשיעם
ולהסיר מהם . ועוד הדבר כי יסמך ויחזיק דבריו ומוסריו
בפסוקי תנ"ך להוציא מהם מקורם . לפעמים ילך המורה
עמהם להתהלך בעיר בשדה ובכפרים / למען יראו אנשים
מאנשים טובים במדותם מנהגם ומעשיהם . גם ידבר עמהם
מדרכי הארץ ומלואה / על זמחי השדה העצים ופריהם /
בהמות חיות ועופות ורמשים / מיני האנשים והמחכות
למיניהם / ולא יהיו כעור רומם שושנים ומחמדי ארץ כל ידע
מה תחתיו וסביב לו . ומכל הדברים האלה ימשיך המורה
תועלת להקל בו לפעמים את למודיו .

סוף דבר כל הנהגות המורה מעשיו ומעלליו יהיו נכונים
וישרים למואל דעת / למען יראו הנשים ממנו וכן

(קפז)

יעשו גם המה כמוהו לעוזה , והיה ברכה • כי אם על הדרך
הזה יגדלו הנערים העזרים ויתברכו בהם כל הגוים , כל חזרה
וקבוץ יאספוס אליהם , ילכו מחיל אל חיל , ישכילו וילליחו
כל הימים , וחיים ושלום לכל ישראל •
יואל ראבנאווע

מ כ ת ם

ל א ז ב ל

רוח זנונים התעך , איכל
תחשבי חכמה כל הפלס •
הוללות כי ידברון מנאפיה •
סרה התפוכות וחטאה
תרני אונד שמוע מליהם
תשחקי להם תקרצי עין
לא תחפרי ולא תבושי
הפלמי נא כי לא תבושי !
תחפרי כי עוד לא תחפרי !

י - 4

כבוד חכמים ינחלו

אם עמך ביו לך , נחשון ! היות שופטמו
הלא טוב לך מלעפרון אשר שמו עלימו
הן עליו יתאוננו עתה הוה למך שמונהו
עליך , נחשון ! יתאוננו למך לא שמונהו

י - 7

(קפח)

בקורת ספרים חדשים

מגלת רות עם הרגום אשכנזי ובאור מתורגם
ומבואר על פי אהרן בן וואלף חבר להברת
שוחרי חטוב והרגושיה • ברלין בדפוס חנוך
נערים התקמ"ח • (ל"ב עלים 8 גר')

איש בער כי ימות / גם שמו גם זכרו מת עמו ושם יקבר
כי אין זכרון לו עוד בדור ההוא ובגנים אשר יולדו •
לא כן האים החכם ואובד דעת ! לא במותו יקח הכל כי אם
השאיר תמיד אחריו דרכה למוכרת שמו וכל יסף לדור דורים •
כן מנת חלק איש אלהים אדונינו רמבמ"ן ! אף כי לקח אותה
ה' השמימה / עוד רוחו מתהלכת בתוכינו ותעורר כפעם בפעם
אנשי מדע ותבונה לפעול לדקות בקרב הארץ • כי זה משה
האיש סקל המסילה / הרים מכשול מדרך עמו ויורם הדרך
הישר ילכו בה למצוא חן בעיני אלהים ואדם — הוא הודיע
ל בני ישראל אורחות הנין בספרים ותרגומם / ויאמר להם הנה
אנכי פניתי לפניהם הדרך לכל חנוך באנן רגלכם / מי לה'
ולתורתו ידרוך בו ! ותודה לאל חי / כי לא לריק יגע ולא
לשוא עמל בעדינו לא לתועה הורה אותנו אורחותיו בעוד בחיים
חיתו / כי צעת הושת קמו ויתעודדו אנשים יקרים רעים
אהובים ר' יואל ברי"ל ור' אהרן האללי / חברים לחברת
שוחרי הטוב והטוהר / והולילו לאור חמש המגלות עם ת"א
ובאור נלשון עבר / להויל כעל אמרתם אל ילדי עמינו /
ולהרעיק כמער לקחם אל מוריהם — תשואת חן חן להם
כי הגדילו לעשות !

המגלה הראשונה אשר הולילו לאור היא מגלת רות /
והמתרגם ר' אהרן הנ"ל הקדים לספרו מבואר הספר
בלשון חז וקל / ומשכמת לכוונת הספר • ולא כדרך רוב
המחברים דנני עמינו הכותבים הקדמות לספריהם כאשר עלו
צרעיונם / בלתי הנין בראשונה אם היא משכמת ונאותה לספר

הוא

(קפט)

הוא / אם לא / ולכן פעמים רבות זה בא בהקדמתו מלאה
תחנות ובקשות / וזה / מלאה קורות פגעי זמנו / זה מודיע
לנו מה ארצו ומולדתו בדברים רבים אין בהם חפץ / וזה שם
אשמו בניו ובנותיו ואבותיו עד דור העשירי / לא כן המחבר הזה /
הוא הראה לנו בהקדמתו מבוא הדרך אל הספר פנימה / זה
הודיע לנו (א) שם הכותב המגלה / שהיה לדעתו שמואל
הנביא • (ב) שומן המעשה בעלם מעין החוקר • (ג)
התועלות הגדולות היוצאים לנו מזה הספר כן בדינים / כמו
דיני יבוס / ואך נתגלה בנוא נכרים לחסות תחת אל דחינו
מתי נקבל אותם ומתי נרחקם / והן צמדות כאשר יראה המעיין
בפירו מעלמו • ועתה אשים עין הבקור על תרגום הספר
ובאורו / ואומר : המתרגם הזה השקמר מאוד ללכת בדרך
המתרג' הגדול רמב"ן ו"ל ובעקבותיו • אך בכל זאת סר במקומות
אחדים מן הדרך הישר כאשר אודיע אותם פה לעין הקורא •

פ' א' פס' י"ז רחש איך דרך פראטמן אונד פאן דיר
רייזן זאלן / הים יכול לתרגם במלות
מעשים מאלה ובלשון קלרה / כואת : דרך לו פראטמן אונד
פאן דיר לזריק לו רייזן • כי כן תרגום המלות בלשון עברי
לעזבך לשוב / וכל עוד שיכול המעתיק והמתרגם להשמר
בתרגומו / לבלתי שנות בניי הפעלים ותכונותיהם / וסדור
המליצה / שוב הוא מאוד / ובפרט אם יהיה התרגום לתועלת
נערי בני ישראל ללמוד מתוכו תרגום האמת על כל מלה ומלה •

ש"ס פס' י"ז ווען זעלבסט דער טאד איך פאן דיר
טרעגן זאלן • וכאן ר"א הנ"ל בבאורו כי
גם המות לא יפריד ביניהן אבל יהיה חלקה עמה בקבר • ואין
דעתי נוחה בפירוש הזה / כי מה טעם : בשביל שהיה בקבורת
נעמי / לכן לא יפריד המות ביניהן ? ומה שדמה המבאר זה
בענין למה שנאמר (בראשית ט"ו ט"ז) ואחיה תבוא אל אחיך
בשלוש / אין לו דמיון כלל / כי כוונת רוח היתה פה רק
לאמור לנעמי שאין ראונה להפחד ממנה ולשוב לארצה ולכן טוב
יותר לתרגם כפי' רש"י אם יפריד בניי וביניך דבר מה כי
אם / או זולת המות •

שם פ' י"ח איט איהר דאפאן לו טפרעכ'ן • טוב יוטר
נמלות מעטים : איהר לו לורערן •

שם פ' כ"א דער עוויגי איר זא פיל עזער וכו' •
התרגום מתנגד לדקדוק לשון העברי כי בכל
מקום שנמצא פעל ענה ואחריו בי שעורו לשון עדות / לא כן
תרגום הרמב"ם בתהלים (ק"ח כ"א) כי עניתני (ליכטיגען)
לפי שנקשר עם הכנוי ל' • ולכן דעתי פה שפרשו וס' ענה בי
העיד בי כלומר הראה לכל כי אינני עוד במקדש בהנועם וא"כ
למה תקראנה לי נעמי ? ותרגום בפסוק כזאת : ווארום
וואלט איהר איך מלוא דיא פרגינגט נעגין / דא דער עוויגי
זעלבסט ווידר איך גלייגט האט (דאס איך עם ניכט זיין) •

פ' ב' פס' ג' דאס זיט מין איין וכו' נריך לפיות מוין
איין וכו'

שם פ' י"ח ו"ט תרגום המתרגם ד"א ותרע בשוועטי המלה
הזאת איננה מסכמת פה כלל / כי עיקר
הנחתה בל"א (כמו שכתב החכם האדון אדלונג בספרו אשר
כתב על דקדוק לשון אשכנזי) על ההסתכלות והסקפה בדבר
פעמים ושלם לחקור ולדרוש בו מאומה • ופה אלא נעמי לא
יוצק זאת / כי מה היה לו לחקור ולהסתכל בהלקט / הלא
רק לראות מה שהביאה / די בראיה מעט כרגע • מלת
עשית תרגם ג' זאאזט • לא מלאתי בשום מקום שיהיה
תרגום עשה / (זאאזן) / ומה שכתב בנאורו : כמו אשר
עשו נהרן (בראשית י"ב) אינו נכון / כי גם שם אין תרגומו
זאאזן / רק ערו וזרבן / וכן נריך להיות מתורגם
גם פה • גם זאת הוקשה לי על המתרגם לדעתו בזה דות
בהלקט השדה אשר לבושו ביום הראשון אשר הלכה מאת חמותה
ולא היטה לפניו בשדות אחרות / וא"כ מלת היום (פסוק
י"ט) מיותרת לגמרי כי היה לה לשאול איפוא לקטת ? ובלעדי
זאת קשה המליצה בשני הפסוקים הללו אינו נכון • ולכן אודיע
פה דעתי והקורא יבחר • למעלה (פסוק ג') נאמר וסלק
ותבוא ותלקט וכו' וספר הכתוב ויקר מקרה חלקת השדה וכו'
אשר תרגומו לדעתי : עם טראץ ייך מייגסט דאס זיט מוין
דאס

(קצא)

ראש צעור דעם בועז גראטען וואר וכו' מזה נראה שהיה
לפנים בשדות אחרות ללקוט / אך זה היום קרה שבה בשדה
בועז • ופולי לא הרבהה ללקט בימים הראשונים ומעט היה
אשר הביאה רוח לביקה ועתה כאשר ראתה חמותה כי הרביקה
להביא נדקה שאלתה חיפה לקטת היום ? וכן תרגמונו בל"א
חלם דיה טוויגראוטער : אה וואס יא אויפגלען / יא אויך
הערויסלאג אונד דאס / וואס יא נאכדעק יא זאטט וואר
חיברייג גלאסן / איהר / דער טוויגראוטער גאב / דא שפראך
דיאזעלבי : ווא האסט דוא הייטי אויף גלען אונד ווא
האסט דוא (דיס אלזעס) ערווארפן ? וכו' •

ולבלתי ענור חוקי וגבולי הנקורות / אליהם פה רק דבר
אחד עוד ואחר אחד • פ' ג' פ' ט"ו תרגם
המתרגם מטפחת טוך וכתב בנאורו בשם ריעו ר' יואל שהוא
בגד הנשים שקורים (סירלי) ונענור התרגום הזה הוכרח לתרגם
על"ד אן דיר / וישת עליה היינן טוהן • וללא לורך התלחץ
המתרגם בשלות האלה • גם מה שתרגם הבי האלטי הער
אינו נכון כי בל"מ מלת הזה עם סימני הנוף / תרגמונו געבן
ולא סימן הקריאה (מיטעריעקליאן) עיין בראשית (י"א ג')
בנאור להרמ"ד • ולכן דעתי בזה הוא : מטפחת היא בגד
הנשים שקורין שפרייאטוך אשר בה מכסין כל גופן מראש עד
רגלן / ולונשין בבגד הזה הנשים במדינות ידועות גם בזמנינו /
וכזאת תרגום המקרא : ער שפראך : רייכי דאס טוך דאס
דוא אויף דיר האסט / הער / אונד דאס דארטן / יא
טהאטס / ער זאט איהר זעקס זאטס גערעטן / זעגטי עס
איהר אויף וכו' •

וטרם אכלה לדבר / אתן רב תודות לאנשים היקרים האלה
על רוב עמלם אשר עמלו בערינו להוציא לאור חמש
המנלות הנ"ל • ומי יתן ויהיו לשאר אחינו בית ישראל למופת
מהם יראו וכן יעשו איש ואיש כפי מסת ידו אשר חנן ה' אותם
בחכמה ובתבונה לתרגם שאר ספרי תנ"ך בלשון אשכנזי כמעשה
האנשים המחברים האלה ומה' תהיה משכורתם שלמה •

(קצב)

מודעה

דא וויז אונזער דעק נאך איבעריגן פארראט מספר תיבות
השלוש אייני פארטייט איינלונד פפרים נעאלויך ויקרא
במדבר אונד דברים / פאן אלן זערטן בפידט אונד
רמזער לו פראוטן אייט / דאט דייז אעהערן פא דען
קייפער פעהן / דא הינגעגן דיז איבעריגן / אלס בראשית
אונד שמות בייז מיהן איברקאפלעט זיין ווערן : זא
גלויב מיך דורך דייז אנלייג אונזען לו דיהן / דער נאך
אויספירונג דער איברקאפלעטען עקספאלמרי דיז מיהן
פעהלנדי ערעלט בקעאט : וינד איבעריגס יעאנד אעהערן
עקספאלמרי מס בראשית ושמות פיל / זא ביטטי דעא
זעלן וויז עבנפאלס בייז איר לו אערן . אונד וויז מיט
איר איבר דען פרייז לו בטערען .

בלין ר"ח אדר תקמ"ט .

פרומט אלמנת ר' משה דעסויא ז"ל .

וועגן פרייטדער אירעגן אונד איסברייכי זעהן וויז אונס
געטייגט אבראמלס עפנטליך אנלוייגן :

- 1 דאט וויז קייז אויסזעלי פאן אונגנאנטן פראמערן /
מיהר מינהאלט זייז וועלכר ער וואלי / אנגעהאן קעגן .
דאט וויז לואר יערס פראמער דעק דארטן גלעגן
פיינעליכט פראטערען זיין נאמן לו פראוויגן / דיז
אבר אום אונס וועניגסטנס בקאנט זיין .
- 2 אימן אלזי ברייז אונד פאקעטי אן אונס פאסטפרייז
איינגיטיקט ווערן / ווידרינגעמלס וויז דיעלביז מיאאר
אונגערבראכן לורוק טיקקן ווערן .
- 3 וינד אלזי דיז אן אונזרי געללשטעט גריכטי ברייז /
אן אונזן סעקרעטער אונזער פאלגנדר אויפטרעט
לו אדרעסירן :

Herrn B. L. Linden in Berlin.

לחברת שוחרת הטוב והתושיה

לוה המכתבים

שירים

צד

ג	י - ל - ק	הכילי הסוכן והמתהלל
ס	ר' שמעון בר"ז	המער
יב		חדה הרום אמר
יע	י - ל - ק	חדה שלשה אחים
קכד	י - ר - ע	המעררה בעין גדי
קכס	יח"י ישראל	זרת הנפש
קכו	י - ל	ל הזקרון
קכס	ר' אהרן האללי	ה יין לפורים
קעז	י - ל	
—	י - ר	ים ינחל

משלי מוסר

עב	ר' איצק דעטמאלר	זלן ורהנער
עז	ב - ד	שה ידבר ואלהים יעננו
קכז	ר' אהרן האללי	שומר פיו ולשונו
קכט	י - ל	רחץ
קס	י - ר	המלב ורהורח

קורות העתים

קא	ר' יוסף בר"ה בר"ן	דברי הימים למלכי אשור וגו'
קו	הגל	דברי הימים למלך כורש

חנוך נערים

קע	ר' יוזל ראבנאווע	לא להרו ברואח
----	------------------	---------------

תולדות חכמי ישראל

צד

לג

דומשן תולדות רמב"מן ר' איצק אייכל

מכתבים שונים

ה	דורש על השלום	רב"ד ר' אהרן ב"ס
סח	שאלה	ד. פ. פ. פ. מב -
פא	איזה אגרות בעניני החכמה	ר' מענדל סמנאב
לז	הפלה על המלך געצוג	ר' חירץ וויזל
קכח	לפתרון ההדרה	י - ר - ע
קל	אם אין בינה אין דעת	ר' שלמה ליטא
קלו	החימרת אגרות דהנ"ל	ר' מענדל סמנאב
קסה	חביב אדם וגו'	ר' שמעון בר"ן
קעב	דבר שני אל המדברים	ר' יואל בר"ל ור' אהרן האלי

בקורת ספרים חדשים

נד	ספר ראשית למודים	ע - פ
נכ	דומשן דהנ"ל	הנ"ל
קפו	מגלה דות עם ת"א	ד - ש -

בשורת ספרים חדשים

ס' כחינת עולם עם פרוש
פראנטיש ו'ן חביב
ר' יהודה ליב קראקא קעס